Pregledni znanstveni članak

Kolektivno ugovaranje osiguranja od strane banaka – kanal distribucije i faktor financijskog opismenjavanja korisnika osiguranja

Nataša Petrović Tomić[1]
Nenad Grujić[2]

Sažetak: *Autori se bave posebnim oblikom bankoosiguranja koji je posljednjih godina zaživio na srpskome tržištu. U pitanju je kolektivno ugovaranje osiguranja od strane banaka kao dio programa pogodnosti za klijente. Prema mišljenju autora, to je tipična win-win situacija za sve zainteresirane stranke. Budući da je nesumnjivo jedan od načina distribucije, kolektivno ugovaranje osiguranja od strane banaka ima veći potencijal u penetraciji usluga osiguranja od klasičnih zastupničkih poslova banaka u osiguranju. Ako je pritom regulatorni okvir poticajan, za očekivati je da kolektivno ugovaranje osiguranja od strane banaka doprinese rastu tržišta osiguranja i postupnom izlasku iz faze bankocentričnog financijskog tržišta koja u Srbiji predugo traje. Autori naglašavaju da je kolektivno ugovaranje osiguranja također značajan faktor opismenjavanja korisnika usluga osiguranja i katalizator financijske inkluzije.*

Ključne riječi*: kolektivno osiguranje, distribucija, penetracija osiguranja, opismenjavanje korisnika osiguranja.*

1. BANKOOSIGURANJE KAO PREDUVJET UBRZANOG RASTA I RAZVOJA TRŽIŠTA OSIGURANJA U SRBIJI

Razvoj tržišta osiguranja u Srbiji i povećanje udjela premije osiguranja u ukupnom bruto društvenom proizvodu kao cilj kojemu zajednički teže industrija osiguranja i nadzorno tijelo zahtijeva optimalno korištenje svih

1 Prof. dr Nataša Petrović Tomić, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, nataly@ius.bg.ac.rs
2 Dr. Nenad Grujić, direktor Direkcije za pravne poslove, Generali osiguranje, Srbija, nenad.grujic@generali.rs

raspoloživih resursa. Jedan od distributivnih kanala čiji potencijal nije dovoljno korišten na ovim prostorima su banke. Govoreći o bankama i njihovom angažiranju na tržištu osiguranja, potrebno je prepoznati razliku među dvjema različitim pravnim situacijama. Prva je ustaljena na srpskom tržištu od usvajanja ZO-a iz 2014. godine.[3] Riječ je o ulozi banaka kao ovlaštenih zastupnika u osiguranju, pri čemu banke uz prethodnu suglasnost NBS-a mogu vršiti djelatnost zastupanja u osiguranju kao dopunsku djelatnost.[4] To se pokazalo kao dobar potez zakonodavca s obzirom na to da podatci s tržišta potvrđuju značajan porast prodaje usluga osiguranja zahvaljujući zastupničkim aktivnostima banaka.[5] U svim je državama zabilježena veća penetracija životnih osiguranja zahvaljujući bankoosiguranju, dok je postotak penetracije neživotnih osiguranja znatno manji.[6] Važno je napomenuti da postoji prilična asimetrija u razvoju bankoosiguranja u svijetu što je posljedica razlika u regulatornim režimima, karakteristika financijskih tržišta i stupnja zaštite potrošača.[7] Uporaba različitih kanala distribucije ovisi o obilježjima tržišta, proizvoda osiguranja i preferencama potrošača.[8]

Druga pravna situacija, koja u praksi postoji desetljećima unazad, a u srpskoj teoriji je do sada bila zanemarena, tiče se ugovaranja osiguranja od strane banaka u svojstvu ugovaratelja osiguranja, i to prema modelu kolektivnih ugovora s ciljem da se korisnicima usluga banaka ponude proizvodi ili paketi usluga uz osnovnu bankarsku uslugu koja u sebi sadrži i uslugu osiguranja kao pogodnost za klijenta banke koji tada ima svojstvo osiguranika.[9] Riječ je o dobroj europskoj praksi koja postoji i u Srbiji. Iako naš regulatorni okvir u nekim segmentima nije izgrađen (nema regulative kolektivnih ugovora!), općenito govoreći nema pravnih smetnji da usluga osiguranja bude sastavni dio paketa usluga banke. Štoviše, takvu praksu treba podržati.

3 Zakon o osiguranju, *Službeni glasnik RS*, br. 139/2014 i 44/2021, dalje: ZO.

4 Priznanje prava pravnim osobama osnovanim za pružanje usluga u financijskom sektoru da se bave poslovima zastupanja u osiguranju kao dopunskom djelatnošću vrlo je zastupljeno u poredbenom pravu. U srpskom je pravu i prije donošenja ZO-a bankama bilo omogućeno da se bave poslovima zastupanja u osiguranju. To im je pravo dodijeljeno Zakonom o bankama kojim je propisano da banka može vršiti poslove zastupanja u osiguranju temeljem prethodne suglasnosti NBS-a. Ideja zakonodavca bila je proširivanje kruga subjekata iz financijskog sektora koji mogu obavljati poslove zastupanja u osiguranju. To je učinjeno uvrštavanjem davatelja finacijskog leasinga i javnog poštanskog operatera na popis osoba koje se mogu baviti poslovima zastupanja u osiguranju kao dopunskom djelatnošću. V. Petrović Tomić, N., (2019), Pravo osiguranja, Sistem, Knjiga I, Beograd, Službeni glasnik, 268.

5 Prema podatcima iz poredbenog prava penetracija životnih osiguranja u prosjeku je za 80 % veća nakon uvođenja bankoosiguranja.

6 Marzai (Abliz), E. (2019), „Bancassurance between MiFID II and IDD", Theoretical and Applied Economics, No. 0, 2019, 19-26. Dostupno na: https://ideas.repec.org/a/agr/journl/vxxviy2019ispecialp19-26.html. Pristupljeno: 24.2.2025.

7 Pojava bankoosiguranja vezana je uz 1980. godinu kad se ovaj oblik distribucije počeo razvijati u Francuskoj. Najveći stupanj implementacije bankoosiguranja ostvaren je u Španjolskoj, Italiji i Portugalu.

8 Marzai (Abliz), E. (2019), „Bancassurance between MiFID II and IDD", Theoretical and Applied Economics, No. 0, 2019, 21. Dostupno na: https://ideas.repec.org/a/agr/journl/vxxviy2019ispecialp19-26.html. Pristupljeno: 24.2.2025.

9 Na temu kolektivnog ugovaranja osiguranja od strane banaka nema teorijskih radova (nap. aut.).

Mišljenja smo da je kolektivno ugovaranje osiguranja od strane banaka školski primjer *win-win* situacije u kojoj su na dobiti svi sudionici financijskog tržišta. Sa stajališta poslovanja, osiguravatelji ostvaruju porast u broju klijenata, banke postaju konkurentnije i privlačnije klijentima upravo zbog mogućnosti da korisniku svojih usluga ponude i osiguranje kao dio programa pogodnosti, a korisnici usluga osiguranja dobivaju uslugu zaštite svojih osobnih i/ili imovinskih interesa bez obveze ne samo plaćanja usluge već i ugovaranja što ih stavlja u znatno povoljniji položaj. Važno je istaknuti da je korisnicima financijskih usluga korisničko iskustvo jedan od najvažnijih kriterija pri ocjenjivanju usluge i odluci hoće li zadržati ili promijeniti pružatelja usluga.[10] Šanse da korisnici dožive odlično ili čak izvrsno korisničko iskustvo, kojemu danas teže vodeće kompanije na tržištu osiguranja, rastu ukoliko su ne samo oslobođeni posebnog plaćanja dodatne usluge osiguranja već i ukoliko umjesto njih banka preuzme i sve radnje koje treba preuzeti u vezi sa zaključenjem ugovora, sa izvršenjem ugovornih obveza i servisiranjem ugovora uopće. U središtu osiguranja kao dijela programa pogodnosti je klijent što je u skladu sa reformom koju je donijela Direktiva o distribuciji osiguranja.[11] Mnogi se teoretičari slažu kako je najznačajnija novina Direktive o distribuciji osiguranja sadržana u čl. 17.[12] Formulacijom „Države članice osiguravaju da prilikom vršenja aktivnosti distribucije osiguranja distributeri osiguranja uvijek postupaju pošteno, korektno i profesionalno te u skladu s najboljim interesima svojih potrošača", uveden je princip najboljeg interesa klijenta kao glavno načelo novog sustava distribucije osiguranja.[13] Važno je naglasiti kako je interes industrije osiguranja podržavanje kolektivnog ugovaranja osiguranja od strane banaka s obzirom na to da je njegov nezanemarivi efekt povećanje distribucije osiguranja.

Postavlja se pitanje prati li regulatorni okvir logiku poslovanja u osiguranju kao dijela programa pogodnosti ili je smetnja razvoju dodatnih kanala distribucije osiguranja? Općenito, u srpskom regulatornom okviru nema smetnji da usluga osiguranja bude sastavni dio paketa bankarskih

10 Diacon, S., Ennew, C. (2001), „Consumer Perception of Financial Risk", The Geneva Papers on Risk and Insurance, 26 (3), 389-409.

11 Pas, W. (2021), „Ensuring the Customer's Best Interest in the Polish Insurance Market", U: Insurance Distribustion Directive, AIDA Europe Research Series on Insurance Law and Regulation, P. Marano, K. Noussia, 2021, Springer, 164; Malinowska, K. (2016) „Insurance transparency and protection regime under the Insurance Distribution Directive", Insurance Review, 4/2016, 89.

12 Neki autori navode da je ovo novi početak u distribuciji osiguranja. B.: Armbrüster, C. (2017), „Die jüngere Entwicklung des europäischen Privatversicherungsrecht bis Mitte 2017", Europäsche Zeitschrift für Wirtschaftsrecht, 18, 710-711.

13 Cilj uvođenja ovakve *generalne klauzule,* koja u prvi plan stavlja interes potrošača, je podizanje standarda poslovanja na tržištu osiguranja. Naime, distributeri više neće biti odgovorni samo za kršenje striktnih zakonskih obveza već i za postupanje prema klijentima koje se može okarakterizirati kao nekorektno, odnosno nepošteno. Ovo je bez sumnje jedna od najznačajnijih odredbi DDO direktive kojom se u pravu osiguranja uvodi regulativa slična onoj koja postoji na tržištu vrijednosnih papira. V. Petrović Tomić, N. (2019), „Načelo postupanja distributera osiguranja u najboljem interesu potrošača usluga osiguranja – fiducijarna dužnost distributera", Pravo i privreda, 7-9, 501-524 .

usluga. Pod tim prvenstveno mislimo na ZOB[14] i ZO. Štoviše, ta je praksa uobičajena i u poredbenom pravu i praksi i u našem sustavu. Budući da su banke kanal prodaje usluga osiguranja čiji potencijal još uvijek nije maksimalno iskorišten, tu bi praksu trebalo podržati. Paketi usluga banaka koji uključuju i usluge osiguranja, a isto vrijedi i za usluge osiguranja kao vrstu zadovoljštine, približit će uslugu osiguranja širem krugu građana koji dosad nisu prepoznali sve pogodnosti koje osiguranje donosi. Upravo zato na bankoosiguranje treba gledati ne samo kao na kanal distribucije već i na mehanizam opismenjavanja korisnika financijskih usluga. Banke nude širi asortiman financijskih usluga pa je vjerojatnost da prosječan građanin dođe u kontakt sa njihovim uslugama znatno veća nego kad je riječ o uslugama osiguravatelja. Iz tog je razloga banka u poziciji da svojim paketima usluga dodatno promiče osiguranje. Zadatak regulatornog okvira je poticanje takve prakse.

Kad je u pitanju način organizacije ovakvog aranžmana, treba voditi računa o uvjetima koje opći ugovorni propis, Zakon o obligacionim odnosima, zahtijeva za zaključenje valjanog ugovora o osiguranju.[15] Pozicija banke bitno je različita ovisno o tome je li ona zastupnik osiguravatelja ili ugovaratelj kolektivnog osiguranja.

Kad je riječ o načinu na koji će klijentima biti distribuirana usluga osiguranja banka, čak i kad je u funkciji ugovaratelja osiguranja u ime i za račun svojih klijenata, ostaje u „cipelama" ovlaštenog zastupnika u osiguranju. Ona, naime, ima zastupnički ugovor s točno određenim osiguravateljem (ili, rjeđe, s osiguravateljima!) i ima ovlast zaključiti poslove osiguranja s obzirom na to da se u 4. članku ZOB-a, koji nosi naslov *Poslovi koje banka može obavljati,* izričito navodi da se u poslove koje banka može obavljati ubrajaju i poslovi zastupanja u osiguranju. Ona, dakle, time ne prelazi granice svoje pravne sposobnosti, odnosno, ne počinje se baviti poslovima osiguranja za koje su ovlašteni isključivo osiguravatelji. Kao što je i ranije spomenuto, polazeći od ZOO-a, pravna osoba može zaključivati ugovore u granicama svoje pravne sposobnosti (čl. 54.). U slučaju da pravna osoba zaključi neki pravni posao izvan okvira svoje pravne sposobnosti, takav ugovor nije pravno valjan.

Budući da je srpsko tržište desetljećima bankocentrično, banke na tržištu Srbije valja poticati na doprinos širenju usluga osiguranja. Jedan od načina da se to postigne upravo je stvaranje atraktivnih paketa usluga osiguranja koje banke mogu ponuditi kao sastavni dio svojih usluga ili kao neku vrstu naknade za tehničke propuste koji se ni na koji način ne mogu

14 Zakon o bankama. Sl. Glasnik RS, 107/2005 i 91/2010,dalje: ZB.
15 Zakon o obligacionim odnosima. Sl. list SFRJ, 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, Sl. list SRJ, 31/93, Sl. list SCG, 1/2003 - Ustavna povelja i Sl. glasnik RS, 18/2020, dalje: ZOO.

u potpunosti spriječiti. U prvom slučaju, kad banka nudi uslugu osiguranja kao sastavni dio paketa usluga koje se ubrajaju u poslove kojima se banke inače bave, sam modalitet zaključenja ugovora o osiguranju može biti različit. Prva je opcija, koja je ekonomičnija i u načelu više odgovara intresima banke kao kupca osiguranja, da se banka nalazi u ulozi ugovaratelja kolektivnog osiguranja. Druga je opcija, koja je skuplja i iziskuje dodatne resurse banke, pojedinačni ugovor koji banka sa svakim klijentom ponaosob zaključuje kao zastupnik u osiguranju. Važno je istaknuti to da odabir pojedinačnih ugovora nije optimalan izbor ako je cilj banke smisliti neku vrstu programa pogodnosti za svoje klijente. Za to postoji više razloga. Prvo, to znači da klijent kao ugovaratelj osiguranja, osim troška koji već plaća za uslugu banke (koja ostaje nepromijenjena), plaća premiju osiguranja koja za njega predstavlja dodatni trošak. U tom slučaju, iznos premije je značajno veći nego kad ga banka plaća po kolektivnom ugovoru i to ne samo zbog zastupničke provizije već prije svega zbog izostanka disperzije rizika na veći broj osiguranika.[16] Drugo, činjenica da klijentu određena pogodnost nije unaprijed osigurana, već mora na određeni način sudjelovati u njezinom ostvarivanju mijenja korisničko iskustvo. Ako je cilj klijentima pružiti izvrsno korisničko iskustvo, a u eri velike konkurencije na tržištu bankama ništa ispod toga nije prihvatljivo, neupitno je koja je opcija povoljnija.[17] Treće, iskustvo, logika i razum sugeriraju kako neće svi klijenti koji kupe određeni proizvod banke istovremeno pristati kao ugovaratelji osiguranja kupiti i uslugu osiguranja, niti je dozvoljeno da banka to od njih zahtijeva. U tom slučaju, doći će do situacije u kojoj korisnici iste bankarske usluge nemaju iste pogodnosti. Dok će neki imati uslugu osiguranja uključenu u paket usluga koje banka pruža, drugi neće, pa to može dovesti do nezadovoljstva klijenata. Trebalo bi, dakle, razdvojiti pravne argumente u prilog mehanizma kolektivnog ugovaranja od logike poslovanja koja također podržava isti pristup.

2. O INTERESU BANKE DA NUDI OSIGURANJE IMOVINE KAO DIO PROGRAMA POGODNOSTI ZA KLIJENTE

2.1 Interes kao važan element ugovora o individualnom osiguranju imovine

Načelo obeštećenja kao vrhovni princip odštetnih osiguranja nerazdruživo

16 Mayaux, L. (2019), «Les assurances collectives», u *Les assurances de personnes*, Tome 4: 2019, Jean Bigot, Philippe Baillot, Jérôme Kullmann, Luc Mayaux (ed.), L. G. D. J, Paris 2011, 615 ; Abravanel-Jolly, S. (2017), Droit des assurances, Paris, Ellipses, 334-340; Šulejić, P. (2013), «Ugovor o kolektivnom osiguranju u Prednacrtu građanskog zakonika Srbije», Palić, 251-265.

17 Cilj kolektivnog ugovaranja i prednost programa pogodnosti općenito jest ta da klijenti banke uz uslugu koju su platili dobiju još jednu uslugu u okviru cijene bankarske usluge. Sam način dolaska do usluge osiguranja, odnosno angažiranje banke u pogledu odabira i plaćanja njezinih usluga, osigurava pružanje znatno drugačijeg korisničkog iskustva. Opće je poznato da se svi u marketingu slažu kako je najbrži put prodora onaj koji nije povezan s plaćanjima od strane korisnika.

je povezano s interesom osiguranja.[18] Postojanje osiguranog interesa u osiguranju imovine je *conditio sine qua non*.[19] Ipak, za njegovo pravilno percipiranje ključno je da se na ispravan način razumije ne samo čisto pravni značaj interesa već i njegova operativna funkcija.

Započnimo s pravnim značajem interesa u osiguranju imovine. Prema članku 924. ZOO-a: „Osiguranje imovine može zaključiti svaka osoba koja ima interes da se ne dogodi osigurani slučaj s obzirom na to da bi u suprotnom pretrpjela neki materijalni gubitak. Pravo iz osiguranja mogu imati SAMO one osobe koje su u trenutku nastanka štete imale materijalni interes da se osigurani slučaj ne dogodi."

Već iz jezičnog tumačenja jasno je da svaka osoba koja ima interes da se ne dogodi osigurani slučaj može zaključiti ugovor o osiguranju imovine. Iz općih pravila ugovornog prava proizlazi da se ugovor o osiguranju valjano može sklopiti i uime osobe koja posjeduje takav interes. Prema članku 924. ne postoji prepreka da se pristupi ugovaranju u tuđe ime i kad se radi o imovinskih osiguranjima. U ZOO-u se naglašava da prava iz osiguranja mogu imati samo one osobe koje su u trenutku nastanka štete imale materijalni interes da se ne dogodi osigurani slučaj. Drugim stavkom članka 924. određena je svrha osiguranja imovine: „ono mora biti korisno onome tko ga zaključuje ili onome za *čiji* račun se zaključuje."[20] Uostalom, u praksi na tržištu osiguranja redovita je pojava čak i kod individualnih osiguranja da je jedna osoba ugovaratelj osiguranja, a druga osiguranik. Postoji velik broj različitih primjera od osiguranja domaćinstva, kasko osiguranja, osiguranja pomoći na putu, osiguranja objekata u izgradnji, čisto imovinskih osiguranja i sl. Razlozi za to su jednostavno životne prirode: jedna osoba plaća premiju osiguranja, dok je imovina druge osobe osigurana (suprug osigurava posebnu imovinu svoje supruge, otac imovinu svog punoljetnog djeteta ili punoljetno dijete kuću svojih roditelja, brat osigurava sestrino vozilo, jedan susjed osigurava kuću drugoga koji živi u inozemstvu, poslodavac osigurava vozilo svog zaposlenika itd.). Ova je pojava posebno došla do izražaja u posljednjem desetljeću kad se

18 Illeskas Ortiz, R. (2015), „Principios Fundamenstales del Contrato de Seguro", u: *Derecho de Seguros y Reaseguros*, Liber Amicorum en homenaje al profesor Arturo Díaz Bravo, Carlos Ignacio Jaramillo J. (ed.), Grupo editorial, Ibañez, Bogotá, 18.

19 U većini europskih prava interes osiguranja zahtijeva se samo kod osiguranja imovine. To je povezano sa odštetnim karakterom imovinskih osiguranja i prirodom rizika. Za razliku od našeg prava, u nekim se pravima interes zahtijeva i kod osiguranja osoba, a ne samo imovine. Interes se očituje kroz zahtjev da osiguranik bude živ i zdrav. Pretpostavlja se da taj interes postoji u slučaju srodničke ili zakonske veze (brak, usvojenje, povjerenički odnos). V.: Pak, J. (2014), "Interes kao osnovni uslov za punovažnost ugovora o osiguranju", *Osiguranje, naknada štete i parnični postupak*, u: Zdravko Petrović, Nataša Mrvić Petrović (ured.), Beograd, 46, 54-58. U francuskoj teoriji ukazuje se na razliku između čisto imovinskog interesa koji je svojstven osiguranju imovine i neimovinskog interesa koji se svodi na privrženost. Primjer takvog interesa nalazimo u ugovoru u korist trećeg jer ugovaratelj ima moralni interes da korisnik ostvari ugovornu stipulaciju. V.: Provost, M. (2009), „La notion d'intérêt d'assurance", L. G. D. J., Paris, 13.

20 I sudska praksa gospodarskih sudova sličnog je stava: „*Korisnik osiguranja je uvijek aktivno legitimiran da traži naknadu* štete *iz ugovora o osiguranju bez obzira na to tko je bio ugovaratelj osiguranja.*" Presuda Privrednog apelacionog suda, Pž. 2241/2013 od 6.2.2014. godine.

putem digitalnih kanala prodaje na daljinu distribuiraju pojedine usluge osiguranja. Prilikom njihova ugovaranja ugovaratelj odmah plaća premiju osiguranja i ne ostavlja nikakve osobne podatke te društva za osiguranje i ne znaju tko je ugovaratelj.[21] Društva u pravilu imaju samo podatke o predmetu osiguranja što je sasvim dovoljno. Suvremene tehnologije, razvoj tržišta, *novo normalno* i svijet koji nas okružuje nalažu takav način rada.

Jasno, interes u osiguranju imovine vrlo je važan jer bez njegovog postojanja ugovor nije valjan. Ipak, ni naš zakon, ni zakoni u poredbenom pravu ne sadrže definiciju interesa osiguranja, pravna je teorija prilično podijeljena, a praksa je, kao što je ranije spomenuto, vrlo raznolika, gotovo životna jer život je taj koji nam je pred očima definirao pojam „interesa osiguranja". Upravo se zbog toga čini da značajan dio ugovora o osiguranju imovine na našem, a i tržištima s kojima smo svoje tržište uspoređivali, zastupa interes ugovaratelja osiguranja koji nije u skladu s tradicionalnim shvaćanjem interesa osiguranja. Takvim ugovorima niti kod nas, ni u drugim zemljama, ni regulator, niti sudovi ne osporavaju valjanost. Čini se kako je tradicionalno shvaćanje interesa doživjelo određenu evoluciju.

2.2 Tradicionalno shvaćanje interesa u osiguranju imovine

Podsjetimo, sa stajališta tradicionalnog shvaćanja, za razumijevanje pojma interesa osiguranja značajne su sljedeće odrednice. Prije svega, odnos određene osobe prema određenom predmetu. "Interes osiguranja je odnos na temelju kojeg netko trpi imovinsku štetu uslijed nastanka određene okolnosti".[22] Interes je, zapravo, prethodna veza onoga tko ugovara osiguranje i onoga što je izloženo riziku zbog čega ostvarenje rizika nanosi štetu osiguraniku. Upravo zbog interesa osiguranik nije ravnodušan u vezi s ostvarivanjem rizika, već strahuje. Interes, dakle, nije predmet kao takav, već odnos osiguranika prema tom predmetu. Interes u osiguranju stvari lako je prepoznatljiv jer postoji u odnosu na predmet osiguranja. Očituje se kroz pravno priznatu vezu osiguranika i predmeta osiguranja.[23] Najjednostavnije rečeno, nitko nema interes zaključiti osiguranje od bilo kakvog rizika za stvar na koju nema određeno pravo (vlasništvo, potraživanje itd).

21 Grujić, N. (2024), "Pravne dileme u vezi sa načinima zaključenja ugovora o osiguranju na daljinu – putem mobilne aplkacije i internet prezentacije", Tokovi osiguranja, 1, 105-118.

22 Kako se ističe u njemačkoj teoriji, pojam interesa podrazumijeva dvije karakteristike: 1) *subjektivni odnos prema određenom predmetu osiguranja* jer ne postoji interes koji može biti odvojen od nositelja (interes kao takav ne može samostalno postojati) i 2) ne postoji, dakle, objektivni interes osiguranja, već samo subjektivni interes čiji sadržaj ovisi o subjektivnom odnosu nositelja interesa prema predmetu osiguranja. Također, nositelj interesa svaku promjenu svog odnosa prema predmetu osiguranja doživljava kao nepovoljnu i ona za njega ima štetne posljedice. Detaljnije: Enge, H.-C. Schwampe, D. (2012), *Transportversicherung*, Rechts und Praxis, 4. Auflage, Springer Gabler, Wiesbaden, 51.

23 Provost, M., 713-731.

S druge strane, u slučaju da ne postoji određeno pravo na neku stvar, itekako postoji interes biti ugovaratelj prilikom ugovaranja osiguranja za imovinu osobe koja je njegov dužnik u bilo kojem poslovnom odnosu!

Interes određuje svojstvo osiguranika.[24] Interes osiguranja zapravo je potreba da se osigura ekonomska zaštita od određenih rizika isplatom naknade iz osiguranja. To podrazumijeva i ekonomsku zaštitu od rizika insolventnosti poslovnih partnera, odnosno klijenata ili korisnika usluga. Interes se manifestira na dva načina: interes da se ne dogodi šteta uslijed nastanka određenih rizika (interes očuvanja imovine) i interes da se pretrpljeni gubitak nadoknadi isplatom naknade iz osiguranja. Interes će, dakle, imati onaj tko je izložen riziku siromaštva nakon što se osigurani slučaj dogodi! Osiguranje, dakle, omogućava osiguravanje zaštite od rizika osiromašenja koji se očituje kao gubitak jednog elementa aktive ili pogoršanje pasive u nečijoj imovini.

Različite osobe mogu imati različite interese na istom predmetu osiguranja. Interes, dakle, nije ograničen samo na vlasništvo nad određenom stvari. Postoje, prije svega, interesi vlasnika osiguranog predmeta, zatim interesi nositelja ostalih stvarnih prava i interesi titulara potraživanja. Interesi mogu biti aktivni (oni koji se odnose na očuvanje postojećih predmeta) i pasivni (oni koji se odnose na sprječavanje negativnih promjena u vezi s predmetom interesa). Dok su svi vlasnički i s njima povezani uži stvarnopravni interesi primjer aktivnih interesa, interes u vezi s osiguranjem od odgovornosti tipičan je pasivni interes. Konačno, da bi se mogao osigurati, interes mora biti moguć i pravno dozvoljen. Interes koji služi za nemoralne ili nedozvoljene radnje (izbjegavanje plaćanja poreza, prikrivanje krivotvorenja novca) ne može se osigurati.[25] Interes treba postojati u trenutku osiguranog slučaja, a teret dokazivanja u vezi s tim snosi osiguranik.

Interes osiguranja kao operativni pojam vrši dvije funkcije. Prva je kvantifikacija obeštećenja. Visina naknade koju osiguranik ili korisnik prava može ostvariti određena je interesom osiguranja. Druga funckcija interesa je sprječavanje moralne opasnosti. Osigurani interes ima ulogu još više istaknuti odštetni karakter osiguranja. Kad bi zaključenje ugovora o osiguranju i vršenje prava iz osiguranja bez posjedovanja interesa osiguranja sa strane osiguranika bilo dozvoljeno, to bi „otvorilo vrata" paušalnim naknadama. Obveza osiguravatelja da isplati naknadu iz osiguranja postoji samo ako je nastala šteta i ako je njezinim nastupanjem

24 Francuski Kasacijski sud izričito iznosi: "Osim ako je drugačije ugovoreno, titular interesa osiguranja ima svojstvo osiguranika». V.: Bigot, J. (2014), "Le contrat d'assurance de droit privé», u: *Traité de droit des assurance, Le contrat d'assurance,* Jean Bigot (ed.), Tome 3, 2 édition, L. G. D. J., 200.

25 "Ne može se pravno valjano osigurati interes iz pravnog odnosa koji je pravno zabranjen". Wandt, M. (2010), *Versicherungsrecht*, 5. Auflage, Koln, 241.

osiguranik ili korisnik osiguranja pretrpio štetu.[26] Budući da je ugovor o osiguranju po definiciji ugovor o naknadi štete, ta osobina mogla bi se dovesti u pitanje kad bi isti mogla zaključiti osoba koja nema i ne može očekivati da će imati interes na osiguranom predmetu i koja prema tome ne bi pretrpjela štetu uslijed ostvarivanja osiguranog slučaja. Takav slučaj ugrozio bi ne samo aleatorni karakter ugovora o osiguranju već bi na mala vrata uveo i element igre na sreću i kockanja u osiguranje. To je najmanje poželjno sa stajališta gospodarstva čiji kontinuirani rast i stabilnost u velikoj mjeri osigurava osiguranje.

Kao što se iz tradicionalnog shvaćanja pojma „interes osiguranja" vidi, bit interesa je postojanje interesa na strani osiguranika. Odredba čl. 924. ZOO-a također se temelji na tome. Ona odredbom st. 1. regulira tko može biti ugovaratelj osiguranja, ali odredbom st. 2., iako se tako na prvi pogled čini, ne regulira tko može biti osiguranik, već stoji da može doći do promjene osiguranika tijekom trajanja osiguranja (zbog promjene nositelja prava vlasništva na predmetu osiguranja i sl). U svojoj biti odredba čl. 924. ZOO-a nije imala namjeru zabraniti da ugovaratelj osiguranja i osiguranik budu različite osobe. Sudska praksa, pravo kao znanost, praksa na tržištu osiguranja i regulator su takav stav i potvrdili. Prema tome, čak i ovo tradicionalno shvaćanje interesa osiguranja nije zahtijevalo da ugovaratelj osiguranja bude osoba koja će pretrpjeti materijalni gubitak u slučaju da se osigurani slučaj ostvari. Jezično, ciljno, funkcionalno i sustavno tumačenje odredbi ZOO-a govori nam drugačije. Brojni su slučajevi kad, čak i kod individualnih ugovora o imovinskom osiguranju, ugovaratelj osiguranja nije istovremeno i vlasnik predmeta osiguranja. Test vremena, kojem je kroz primjenu bio izložen ZOO, to je i dokazao. Uostalom, i sam ZOO predviđa odstupanje od toga da ugovor o osiguranju može zaključiti samo osoba koja ima interes da se osigurani slučaj ne dogodi jer bi zbog toga pretrpjela štetu. Naravno, misli se na odredbe čl. 904. ZOO-a (Zaključenje ugovora za drugoga bez ovlaštenja) i čl. 905. ZOO-a (Osiguranje za tuđi račun ili račun kojega se tiče). Kako ove dvije odredbe zaslužuju detaljniju analizu u kontekstu ovog članka, njima ćemo se baviti nešto kasnije.

2.3 Interes osiguranika nasuprot interesu ugovaratelja osiguranja

Temeljem svega dosad rečenog, jasno je da treba različito promatrati interes ugovaratelja osiguranja i osiguranika. Kad se govori o interesu osiguranika, on svakako odgovara tradicionalnom poimanju ovog

26 „Nakon nastupanja osiguranog slučaja, kad je predmet osiguranja tuđa stvar, osiguravatelj ne može isplatiti naknadu osiguraniku (držatelju stvari temeljem ugovora o zakupu) bez suglasnosti vlasnika stvari koji ima pravo izraziti zahtjev za ostvarenje potraživanja i to u granicama osigurane svote novca." (Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž 457/2016 od 7.4.2016. godine) (Presuda Višeg trgovinskog suda, Pž. 7816/2008 od 22.5.2009. godine).

ključnog termina imovinskih osiguranja. Međutim, kad je u pitanju interes na strani ugovaratelja osiguranja, postoje izuzetci od tradicionalnog tumačenja pojma interesa. Neki su od tih izuzetaka neosporni: osiguranje imovine svog dužnika, zatim osobe s kojom je ugovaratelj u posebnom odnosu koji nema veze sa imovinskim elementom itd. Jedan od tih izuzetaka može i treba biti i materijalni interes koji banka ima u vezi sa zadržavanjem klijenata i povećanjem konkurentnosti svojih proizvoda na tržištu. Osim toga, u širem smislu, osiguravanjem osiguravajućeg pokrića klijentima banka na posredan način štiti i njihovu financijsku stabilnost što, na kraju krajeva, pogoduje materijalnim interesima banke. Klijenti banke mogu biti izloženi značajnoj materijalnoj šteti koju bi sami snosili kad ne bi imali osiguravajuće pokriće. Tim više jer ga oni u pravilu neće imati s obzirom na to da zbog vrlo niske razine svijesti na našem tržištu prosječan bankarski klijent nije sklon samostalnom pribavljanju usluge osiguranja. Materijalne posljedice koje klijenti mogu imati zbog toga mogu negativno utjecati i na naplatu bankarskih usluga što čini materijalni interes banke značajnim. Zbog toga je ovaj način ugovaranja osiguranja vrlo zastupljen na našem i drugim tržištima jer pogoduje i interesima same banke i klijentima. Uz to, ponovno u širem smislu, širenjem svijesti o usluzi osiguranja na ovaj efikasan i ekonomičan način (o čemu više u nastavku), banka stvara plodno tlo za distribuciju usluge osiguranja preko kanala koji se zove zastupanje u osiguranju. Klijentima koji su već iskusili uslugu osiguranja i prepoznali prednosti osiguranja (ostvarenog preko kolektivnih osiguranja), ovlašteni zastupnici u osiguranju banke mogu lakše prodati uslugu osiguranja. Praksa na našem tržištu je posljednjih godina to i pokazala. Banke kao zastupnici u osiguranju imaju sve veći značaj i daju sve veći doprinos ukupnoj premiji osiguranja koja se ostvaruje na našem tržištu.[27] Tome svakako doprinosi činjenica da su klijenti banke prethodno bili osigurani preko kolektivnih ugovora o osiguranju. Banke pomoću ova dva kanala značajno doprinose penetraciji usluge osiguranja na srpskom tržištu, većem rastu tržišta i boljoj financijskoj situaciji klijenata. U tom smislu, interes banke kao ugovaratelja osiguranja kod kolektivnih ugovora o osiguranju treba promatrati u svjetlu navedenih okolnosti i činjenica.

3. INTERES KOD KOLEKTIVNIH UGOVORA O OSIGURANJU U SMISLU ODREDBE ČL. 924. ZOO-a

ZOO, kao što je već rečeno, ne poznaje, ne regulira i ne predviđa postojanje kolektivnih ugovora o osiguranju. Zapravo, on ni jednom svojom odredbom ne predviđa mogućnost postojanja većeg broja

27 Prema podatcima NBS-a za 2023. godinu banke su kao kanal distribucije (i zastupanje i kolektivni ugovori zajedno) doprinijele s 5,2 % ukupne premije osiguranja, odnosno s preko 70 miljuna eura premije. Iako NBS nije objavila podatke o tome, neke procjene su da je oko 80 % te premije ostvareno preko banaka kao zastupnika u osiguranju.

osoba u slučaju osiguranja imovine, posebno ne značajno većeg broja osoba jer prirodnim putem može postojati više od jedne osobe u svojstvu osiguranika (suvlasnici predmeta osiguranja, nasljednici vlasnika predmeta osiguranja i sl). Štoviše, u svim odredbama u kojima se spominje osiguranik, koristi se treće lice jednine.[28] Ipak, četiri desetljeća od početka primjene ZOO-a, institut kolektivnih ugovora o osiguranju postoji. Nastao je kao običajno pravilo.

To običajno pravilo, taj institut kolektivnog ugovora, ne samo da postoji već je i našao svoj put u regulativi. Poznaju ga, kako propisi iz sigurnosti i zdravlja na radu (gdje se predviđa obveza poslodavca da zaključi ugovor o kolektivnom osiguranju zaposlenih od štete koju zaposleni mogu pretrpjeti na radu),[29] već ga poznaje i ZO koji u odredbi čl. 82. definira obvezu predugovornog informiranja kod kolektivnih ugovora o osiguranju.

Imajući u vidu da ga ZOO ne poznaje i ne regulira, a da ga ZO prepoznaje, postojanje kolektivnih ugovora o osiguranju nije i ne može biti sporno u našem pravnom sustavu.[30] Zapravo, moglo bi se reći da u prilog pravnoj valjanosti kolektivnog ugovaranja govori teorija razumnih očekivanja svih sudionika srpskog tržišta osiguranja.

U tom smislu, s obzirom na to da je u pitanju institut običajnog prava, a ne institut reguliran ZOO-om, pitanje postojanja interesa osiguranja na način na koji je definiran odredbom čl. 924. ZOO-a upitno je kad su u pitanju kolektivna osiguranja. ZOO svakako nije imao namjeru da se pitanje interesa, kako je definirano odrebom čl. 924. ZOO-a, odnosi na kolektivna osiguranja što, čini se, nije sporno. To proizlazi iz jezičnog i sustavnog tumačenja odredbi ZOO-a. Njegov cilj nije reguliranje kolektivnih osiguranja jer ih nije ni poznavao, niti su postojala u praksi u vrijeme donošenja ZOO-a. Povijesno tumačenje ZOO-a podržava ovo stajalište. Prema tome, nije prihvatljivo da je odredba čl. 924. ZOO-a primjenjiva na institut običajnog prava – kolektivni ugovor o osiguranju. Ne bi bilo neuobičajeno da postoje vrste osiguranja na koje se ZOO ne primjenjuje, podsjećamo na odredbu čl. 899. ZOO-a.[31]

28 Uređenje instituta kolektivnih ugovora o osiguranju, odnosno ozakonjenje desetljetne prakse, svakako je jedan od argumenata u prilog usvajanja *lex specialis* propisa o ugovoru o osiguranju i uvažavanja specijalnog pravnog režima osiguranja. V. Petrović Tomić, N. (2018), „O potrebi unapređenja srpskog regulatornog okvira osiguranja usvajanjem Zakona o ugovoru o osiguranju", *Tokovi* osiguranja, 2, 7–18

29 Zakon o bezbednosti i zdravlju na radu. Sl.glasnik RS, 35/2023, dalje: ZOBZR, čl. 67.

30 U prilog tome govori i činjenica da je NBS u desetljetnim kontrolama poslovanja društava za osiguranje više puta kontrolirala i ugovorne odnose u slučaju kolektivnih osiguranja. Nikada, prema javno dostupnim i nama poznatim informacijama, NBS nije zabranila zaključivanje takvih ugovora (osim izuzetno, ali iz sasvim drugih razloga, prije svega vezanih za oštećenje korisnika usluga). Time je NBS dala prešutnu suglasnost ovom institutu običajnog prava na koji je naviknuto čitavo tržište osiguranja.

31 Petrović Tomić, N. (2019), *Pravo osiguranja,* Sistem, Knjga prva, Službeni glasnik, 81-82; Šulejić, P. (1995), „Članak 900. Odstupanje od odredaba ove glave", u: Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Perović S.

Tako gledano, ugovor o kolektivnom osiguranju koji banke zaključuju i kojima osiguravaju zaštitu određenih imovinskih interesa svojih klijenata, pružajući im tako pogodnost (korist treće osobe), ne mogu se smatrati čistim ugovorima o osiguranju imovine. Naprotiv, oni u sebi sadrže i elemente drugih ugovora, npr. bankarskih ugovora jer opstaju isključivo kao povezani ugovori uz bankarski ugovor. Uz to, a čini se još važnijim, ovi ugovori sadrže i elemente ugovora o distribuciji osiguranja jer doprinose većoj penetraciji usluga osiguranja na efikasan i ekonimičan način. Taj segment mora se uzeti u obzir prilikom procjene postojanja interesa na strani banke kao ugovaratelja osiguranja za zaključenje ovih kolektivnih ugovora o osiguranju. Pritom distributivni element kolektivnih osiguranja ne treba zanemariti niti isključiti zbog činjenice da banke istovremeno u ulozi ovlaštenih zastupnika u osiguranju distribuiraju usluge osiguranja. Ovaj drugi način distribucije (zastupanje) predstavlja distribuciju u užem smislu sa svim svojim prednostima i nedostatcima, dok kolektivna osiguranja ostaju tradicionalni kanal distribucije u širem smislu te riječi. Povijesno gledano, kolektivna osiguranja u izvornom obliku predstavljaju najstariji način distribucije osiguranja nastao kao prirodni odgovor na razvoj tržišta osiguranja čiji potencijal ne treba podcjenjivati u eri širenja osiguranja i stalnog nalaženja novih kanala penetracije. On svakako ima prednosti, ali i nedostatke u odnosu na zastupanje u osiguranju, no čini se da jedan ne isključuje drugi. Riječ je o dva različita kanala distribucije usluge osiguranja koji se međusobno dopunjuju i od kojih ni jedan nema prednost *a priori,* već ovisno o situaciji pa ih tako treba i promatrati. Uostalom, NBS nalaže društvima za osiguranje da prilikom izvještavanja o kanalima distribucije ova dva načina distribucije usluge osiguranja preko banaka (kolektivne ugovore i zastupanje u osiguranju) objedine i izvještavaju o jedinstvenom kanalu distribucije s nazivom bankoosiguranje. Dakle i sam regulator potvrđuje distributivne elemente kolektivnih ugovora o osiguranju.

S druge strane, činjenica da ugovori o kolektivnom osiguranju opstaju u praksi, da ga je regulatorni organ tržišta dozvoljavao, kao i da nitko ne zaključuje ugovor o kolektivnom osiguranju jer za to nema interes, prirodno nameće pitanje promatranja interesa osiguranja na drugačiji način nego kod individualnih osiguranja o čemu smo prethodno pisali. Mišljenja smo da odgovore na pitanja pravne valjanosti zaključivanja ugovora o kolektivnom osiguranju ne treba tražiti samo u odredbama ZOO-a, već i u običajnim pravilima i pravilima struke osiguranja. Pravila struke osiguranja, jednako kao i običajna pravila, na srpskom tržištu osiguranja prepoznaju kolektivne ugovore o osiguranju i tretiraju ih kao *sui generis* ugovore sa elementima ugovora o osiguranju, ali i elementima distributivnih ugovora. Zbog toga, čini se, nema mjesta restriktivnom tumačenju odedbe čl. 924. ZOO-a kad su oni u pitanju.

(ur.), Savremena administracija, Beograd.

Imajući u vidu da banke u paketima svojih proizvoda, uz uslugu osiguranja nude i druge pogodnosti svojim klijentima kao što su popusti kod pojedinih trgovaca (odjećom, benzinom i sl), plaćanje na rate, kao i druge besplatne usluge (npr. porezno savjetovanje), čini se da bi zabrana osiguravanja koristi u okviru usluge osiguranja značila otvorenu diskriminaciju usluge osiguranja u odnosu na druge usluge i robe na tržištu zbog toga što banka klijentu za svoj proizvod naplaćuje cijenu tog proizvoda, a dio te cijene koristi da mu osigura određene pogodnosti. Ukoliko mu ne omogući uslugu osiguranja, banka će mu osigurati neku drugu uslugu ili proizvod zato što banka svakako neće smanjiti cijenu svog proizvoda, već će samo klijentu osigurati zamjensku uslugu ili robu umjesto usluge osiguranja. Tako će usluga osiguranja ostati nepristupačna velikom broju korisnika bankarskih usluga koji su navikli da im banke osiguraju određena pokrića što svakako predstavlja primjer dobrih poslovnih običaja i dobre prakse.

Na ovaj se način diskriminira usluga osiguranja, odnosno čitava industrija osiguranja što ne samo da je u suprotnosti sa principom slobodnog tržišta i jednakih tržišnih mogućnosti garantiranih Ustavom Republike Srbije već iz položaja regulatora predstavlja neopravdanu destimulaciju razvoja tržišta osiguranja.

Naglašavamo, čl. 82. Ustava Republike Srbije predviđa otvoreno, slobodno i jedinstveno tržište na kojemu svi proizvodi i usluge imaju jednak tretman i ne smiju se diskrimnirati.[32] U odredbi čl. 84. Ustava RS stoji da svi imaju jednak položaj na tržištu. Pružatelji usluge osiguranja trebali bi imati jednak položaj na tržištu kao i svi drugi pružatelji usluga ili prodavači robe, a bankama bi kupovina usluga osiguranja kao korist za njene klijente trebala biti jednako dostupna kao i kupovina bilo koje druge usluge ili robe.

Pritom ne treba zanemariti da je bankama *modus operandi* za osiguravanje ovih pogodnosti klijentima upravo kolektivno ugovaranje pogodnosti (ugovor u korist trećeg, čl. 149 – 153. ZOO-a). Osiguranje u tom smislu ne bi trebalo predstavljati iznimku.

4. NAČELO EKONOMIČNOSTI I ZAŠTITE INTERESA KORISNIKA USLUGA OSIGURANJA IDU U PRILOG KOLEKTIVNIM UGOVORIMA

U pitanju je tehnika zaključenja ugovora uz koju je vezan niz pogodnosti, zbog čega se danas sve više koristi.[33] U teoriji se naglašava da su kolektivni ugovori savršeniji od individualnih jer omogućavaju obuhvaćanje

32 Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, 98/2006 i 115/2021, dalje: Ustav RS.
33 Abravanel-Jolly, S, 334-340.

srodnih objekata, homogenost i bonitet rizika, kao i bolje iskorištavanje kapaciteta industrije osiguranja.[34] Izdvojit ćemo samo neke od brojnih prednosti kolektivnog ugovaranja osiguranja u odnosu na individualno. Prvo, načelo *ekonomičnosti* zaključenja ugovora o osiguranju.[35] Umjesto da svaka od osoba obuhvaćenih kolektivnim ugovorom samostalno zaključuje ugovor sa osiguravateljem, ugovaratelj kolektivnog osiguranja zaključuje jedan ugovor s osiguravateljem uime više osoba. Jasno je da ušteda vremena u dvadeset i prvom stoljeću ima i novčani ekvivalent što kolektivno osiguranje čini jako korisnim za ubrzanje pravnog prometa. Drugo, *ušteda* u vidu premija nezanemariva je kad je riječ o interesu osoba na kojima je teret plaćanja premija. Budući da osiguravatelj jednim ugovorom ostvaruje posao osiguranja većeg broja osoba, za očekivati je da će ponuditi povoljniju premiju u odnosu na onu koji bi naplatio u slučaju sklapanja individualnog ugovora. Treće, osim nižih premija, kolektivna osiguranja su *u cijelosti povoljnija za osiguranike*. Kad se pribavlja, primjerice osiguranje od posljedica nesretnog slučaja za zaposlene koji su članovi određenog sindikata, njima se nude povoljniji uvjeti od uobičajenih. Ne uzimaju se u obzir godine života, zdravstveno stanje ili stupanj invaliditeta na način na koji se to inače čini u ovoj vrsti osiguranja kod zaključenja individualnih ugovora. Tako svi osiguranici, članovi određene grupe, dobivaju povoljnije uvjete osiguranja u smislu ne samo snižene premije već i ujednačene sume osiguranja bez obzira na razlike u vidu veličine rizika. Na kraju krajeva, kolektivna osiguranja zbog samog mehanizma plasiranja i preuzimanja rizika u kojem najznačajniju ulogu ima ugovaratelj osiguranja (koji je obično i dovoljno upoznat s osiguranjem koje pribavlja i koji će uredno plaćati premije osguranja) čine poseban kanal distribucije osiguranja.[36]

Središnju ulogu kod kolektivnih osiguranja ima ugovaratelj osiguranja.[37] Ugovaratelj osiguranja je osoba koja s osiguravateljem sklapa ugovor o osiguranju i koja plaća premiju osiguranja. Naš ZOO, a to je slučaj i s drugim zakonima u poredbenom pravu, percipira ugovaratelja osiguranja kao suugovaratelja osiguravatelja.[38] Ugovaratelj osiguranja čini da se osiguranje transformira iz dvostranog u *trostrani pravni odnos*. Posebnost njegova položaja kod kolektivnog osiguranja je *nemogućnost da u isto vrijeme ima svojstvo osiguranika* s obzirom na to da se kolektivnim

34 Šulejić, P., 251-265.

35 Kolektivni ugovori prvo su se pojavili u Americi početkom dvadesetog stoljeća. Oni se najviše koriste kao mehanizam zaključenja različitih osobnih osiguranja. Međutim, tijekom vremena su se kolektivna osiguranja počela koristiti i u imovinskim osiguranjima. Danas se često osiguranja od profesionalne odgovornosti zaključuju kao kolektivna (napr: odvjetnička komora je ugovaratelj osiguranja od odgovornosti odvjetnika). Posebno je izražena njihova uloga kod reformi obveznog socijalnog osiguranja.

36 Petrović Tomić, N, (2019), 175.

37 Petrović Tomić, N. (2017), "Ugovor o osiguranju sposobnosti vraćanja kredita", *Anali*, 2, 102-104.

38 Ako istupa u svoje ime i za svoj račun, on je u isto vrijeme i osiguranik. Samo ako ugovaratelj istupa u svoje ime, a za račun neke treće osobe (osiguranika), koristi se termin ugovaratelj osiguranja. To implicira razliku u odnosu na slučaj kad ugovor zaključuje osiguranik. Dok se u prvom slučaju pojavljuju dvije osobe koje imaju međusobna prava i dužnosti, u drugom slučaju imamo prisustvo triju osoba.

osiguranjem pokrivaju rizici kojima ugovaratelj osiguranja nije izložen. Po tome se kolektivno osiguranje razlikuje od osiguranja za tuđi račun. Naime, mehanizam kolektivnih ugovora o osiguranju još više potencira adhezijski karakter ugovora s obzirom na to da pripadnik grupe, tj. osiguranik, nema ni najmanju pregovaračku moć. On samo pristupa ugovoru u cjelini i to na temelju sporazuma ugovaratelja osiguranja i osiguravatelja. Ugovaratelj osiguranja se nalazi između osiguravatelja i osiguranika, njegova uloga u neku ruku nadilazi ulogu „običnog" ugovaratelja osiguranja.[39] Ugovaratelj osiguranja najčešće je pravna osoba iz sfere privatnog prava, iako to teoretski može biti i fizička osoba. On sa ugovarateljem zaključuje (okvirni) ugovor koji je izvor prava za osiguranike. Ističu se dva obilježja ovog ugovora. Prvo, temeljem tog ugovora znat će se koji rizici su obuhvaćeni pokrićem, koje osobe se smatraju osiguranicima, koliko iznose ugovorne prestacije itd. Na prvi se pogled ovaj kolektivni ugovor bitno ne razlikuje od individualnih ugovora o osiguranju. Ipak, formalno se itekako razlikuje počevši od načina određivanja osiguranika do zadržavanja prava osiguravatelja da pojedinačno izvrši selekciju rizika. Drugo, ugovorne strane koje zaključuju kolektivni ugovor su osiguravatelj i ugovaratelj osiguranja. Osiguranik je uvijek treća osoba u ugovoru. Dakle, po samom načinu zaključivanja na prvi se pogled ne primjećuje da je riječ o kolektivnom ugovoru, već se to vidi tek po njegovom učinku.

5. KOLEKTIVNI UGOVORI I OSIGURANJE ZA DRUGOGA BEZ OVLAŠTENJA

Kolektivne ugovore, a posebno u kontekstu konkretne situacije, nije moguće promatrati bez razmatranja odredbe čl. 904. ZOO-a (*Osiguranje za drugoga bez ovlaštenja*). Ova odredba dozvoljava bilo kojoj osobi (bez postavljanja pitanja postojanja interesa za osiguranje) da ugovori osiguranje za drugoga. U tom slučaju, ugovaratelj osiguranja dužan je plaćati premiju, a treća je osoba osigurana. Štoviše, treća osoba nije dužna uopće se izjašnjavati o tome je li suglasna sa zaključenim ugovorom, već tu suglasnost može dati tek nakon što se osigurani slučaj dogodi. Tek nakon odobrenja od strane osiguranika na njega prelazi obveza plaćanja premije osiguranja.

Ako ova pravila primijenimo na situaciju u kojoj banka ugovara kolektivno osiguranje za broj osoba koji nije unaprijed određen, a broj osiguranika varira ovisno o promjeni broja klijenata bankarskog proizvoda za koji je vezano osiguranje, čini se da je u pitanju školski primjer ugovora o osiguranju za drugoga bez ovlaštenja iz čl. 904. ZOO-a. Naime, banka

39 On je neka vrsta posrednika koji treba pomoći da svi članovi grupe pribave pokriće koje je uvedeno kao obvezno ili koje im je korisno.

kao ugovaratelj osiguranja osigurava neku osobu (svog klijenta) bez njegove suglasnosti. Klijent suglasnost daje naknadno. U dva se slučaja može smatrati da je on dao suglasnost za osiguranje. Prvi je trenutak zaključivanja ugovora s bankom i pristanak na korištenje paketa usluga banke (koji obuhvaća i osiguranje), a drugi je kad se dogodi osigurani slučaj i klijent konkludentnim činom (prijavom štete osiguravatelju) daje suglasnost za zaključeni ugovor o osiguranju. Međutim, izbor trenutka u kojem klijent banke daje suglasnost nije važan zbog toga što čak i nakon davanja suglasnosti plaćanje premije ostaje obveza banke i ne prelazi na njega.

To znači da konkretna situacija iz ugovora o kolektivnom osiguranju odstupa od regulative čl. 904. ZOO-a u kojoj stoji da u trenutku kad treća osoba da suglasnost ona postaje obveznik plaćanja premije. Međutim, ovo odstupanje u ugovoru o kolektivnom osiguranju od odredbe čl. 904. ZOO-a nije nedozvoljeno. Naime, u skladu s odredbom čl. 900. st. 2. ZOO-a dozvoljeno je odstupanje od odredbi ZOO-a ukoliko je to u interesu osiguranika.[40] U ovom slučaju nije upitno da je tome tako. Dakle, to odstupanje ne samo da je dozvoljeno već je i takvo da ugovoru o kolektivnom osiguranju koji banka zaključuje ne oduzima karakter ugovora u korist trećeg bez ovlaštenja.

Drugo odstupanje odnosi se na to da banka koja je obavijestila osiguravatelja da istupa bez ovlaštenja nije dužna platiti premiju (čl. 904. st. 4. ZOO-a). Ipak, ugovorom o kolektivnom osiguranju banka prihvaća obvezu plaćanja premije i tako osigurava osiguraniku, to jest svom klijentu, pokriće i prije davanja suglasnosti (ako trenutak davanja suglasnosti nije trenutak zaključenja ugovora za bankarsku uslugu, već trenutak podnošenja odštetnog zahtjeva) što je također u nesumnjivom interesu osiguranika.

Prema tome, bez obzira je li to izričito navedeno u samom ugovoru o kolektivnom osiguranju, ovi ugovori svakako potpadaju pod odredbu čl. 904. ZOO-a uz dva odstupanja koja su dozvoljena u skladu s odredbom čl. 900. st. 2. ZOO-a. Zbog toga prilikom procjene postojanja interesa banke kao ugovaratelja osiguranja za zaključenje kolektivnih ugovora treba imati u vidu i to.

Mogućnost zaključenja ugovora bez ovlaštenja osiguranika, uz zakonom dozvoljena odstupanja, u supostojanju sa *sui generis* vrstom ugovora kojim se to čini, opravdavaju, nalažu i omogućavaju tumačenje postojanja interesa za zaključenje osiguranja na nešto drugačiji način nego kad

40 Petrović Tomić, N. (2020), „O ograničenoj i usmerenoj slobodi ugovaranja u ugovornom pravu osiguranja: fenomen „pokoravanja" ugovora o osiguranju", Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, 1, 100-125.

su u pitanju individualni ugovori o osiguranju. Tim više s obzirom na to da su kolektivni ugovori nastali kao običajno pravilo, da su postali dio struke osiguranja i dobrih poslovnih običaja na tržištu osiguranja i da zakonodavčeva namjera pri usvajanju ZOO-a nije bila da ih regulira.

6. ZAKLJUČAK O INTERESU BANKE I TRŽIŠTA OSIGURANJA DA USLUGA OSIGURANJA BUDE DIO PROGRAMA POGODNOSTI

Interes banke za ugovaranje usluge osiguranja kao dijela programa pogodnosti za klijente treba promatrati u kontekstu činjenice da ugovori o kolektivnom osiguranju nisu „čisti" ugovori o osiguranju, već da sadrže i elemente ugovora o distribuciji osiguranja. Počevši od toga da se njima efikasno i efektivno usluga osiguranja približava širem krugu korisnika, do toga da su neke od obveza banke kao ugovaratelja osiguranja identične kao obveze zastupnika u osiguranju (npr. obveza predugovorog informiranja osiguranika). Osim toga, nezanemariva je činjenica i to da ZOO ne regulira ugovore o kolektivnom osiguranju. Nereguliranje samo po sebi ne bi bila prepreka da se odredbe ZOO-a dosljedno primjenjuju i na njih. Međutim, ZOO ih uopće ne prepoznaje i ne predviđa njihovo postojanje. To je vrlo važno jer iz toga proizlazi zaključak da zakonodavac prilikom normiranja ugovora o osiguranju u ZOO-u uopće nije imao namjeru reguliranja kolektivnih ugovora. Zbog toga je utjecaj odredbi ZOO-a na kolektivna osiguranja donekle ograničen. Ne kažemo da se odredbe ZOO-a ne primjenjuju na kolektivne ugovore o osiguranju, već samo da se u određenim slučajevima primjenjuju uz određena prilagođavanja.

Iz navedenih razloga interes banke za osiguranje u kontekstu odredbe čl. 924. ZOO-a, u kojoj stoji da ugovor o osiguranju imovine može zaključiti SVAKA osoba koja ima interes da se ne dogodi osigurani slučaj jer bi inače pretrpjela materijalni gubitak, treba promatrati nešto drugačije. Sustavno tumačenje odredbi ZOO-a, kao što smo i naglasili u prethodnom odlomku, dozvoljava nešto ovakvo.

Kad je u pitanju funkcionalno tumačenje odredbi ZOO-a, rezultat je identičan. Naime, institut kolektivnog ugovora o osiguranju nedvojbeno postoji u našem pravnom sustavu i kao takav je neosporan za sudionike tržišta osiguranja, zakonodavca, sudove i sam regulatorni organ (NBS). Međutim, kad bi se odredba čl. 924. ZOO-a tumačila restriktivno, to bi dovelo do toga da većina ovih ugovora ne bi bila dozvoljena. Gotovo svi, uz izuzetak kolektivnih ugovora o osiguranju osoba (s tim što bi i oni bili djelomično ništavi s obzirom na to da i oni u sebi vrlo često sadrže elemente odštete, tj. imovinskog osiguranja). To bi, dakle, značilo da ugovori o kolektivnom osiguranju postaju nefunkcionalni i neupotrebljivi i

da neće moći ostvariti svoju osnovnu funkciju - efikasnu distribuciju usluge osiguranja širem krugu korisnika povezanih nekim zajedničkim nazivnikom (zaposleni, članovi udruženja, komora, dužnici istog povjeritelja, klijenti istog pružatelja usluga i sl.) i to pod povoljnijim uvjetima nego što bi je dobili individualnim ugovorima o osiguranju.[41] Budući da u pravnom sustavu nijedan pravni institut ne treba biti nefunkcionalan, čini se kako nema mjesta takvom restriktivnom tumačenju odredbe čl. 924. ZOO-a.

Na kraju krajeva, i samo jezično tumačenje odredbe čl. 924. ZOO-a dozvoljava tumačenje u prilog tome da interes banke za zaključenje kolektivnih ugovora o imovinskom osiguranju ne treba vezati uz to da banka neće pretrpjeti materijalni gubitak.[42] Naime, pravno gledano, banka u ulozi ugovaratelja osiguranja uime i za račun svog klijenta ima sva prava i obaveze iz ugovora o osiguranju, a posebno plaćanje premije osiguranja. Kad je riječ o osiguranju imovine, u ZOO-u stoji da „ugovor o osiguranju imovine može zaključiti SVAKA osoba koja ima interes da se ne dogodi osigurani slučaj s obzirom na to da bi inače pretrpjela neki materijalni gubitak, dok pravo iz osiguranja mogu imati SAMO one osobe koje su u trenutku nastanka štete imale interes da se osigurani slučaj ne dogodi“ (čl. 924.). Indikativna je upotreba riječi SVAKA, odnosno SAMO (naglasili autori).

Kad se analizira članak koji uvodi interes osiguranja kao element pravne valjanosti osiguranja imovine, valja obratiti pažnju na dva stava koji se *rationae materiae* odnose na različite činjenične situacije. Prema prvom osiguranje imovine može zaključiti svaka osoba koja ima interes da se ne dogodi osigurani slučaj s obzirom na to da bi ono inače pretrpjelo

41 Mayaux, L. «Les assurances collectives», u : Les assurances de personnes, Bigot, J, Baillot P., Kullmann, J, Mayaux, L. (ur.), Tome 4, L. G. D. J., Paris, 631-636.

42 Prilikom izbora društva za osiguranje, kao i vrste usluga osiguranja koje banka namjerava pružiti svojim klijentima u okviru paketa računa, banka bi trebala voditi računa prije svega o razini i kvaliteti usluga osiguranja, potrebama korisnika i ne manje bitno, odnosu kvalitete usluge i iznosa premije. Banka kao ugovaratelj osiguranja, i u širem smislu distributer usluge osiguranja preko ugovora o kolektivnom osiguranju, treba se voditi iskazanim potrebama i željama klijenata za sve proizvode i usluge koji su sastavni dio paketa prilikom kreiranja paketa računa pa tako i prilikom izbora vrsta osiguranja u njihovom sastavu. Način na koji će banka ispitati potrebe korisnika za vrstom osiguranja i opsegom i visinama pokrića je odluka banke. Svakako, dobra praksa nalaže da se prije distribucije osiguranja od strane distributera ispitaju potrebe korisnika za osiguranjem u skladu sa smjernicama. Pri tome *treba nastojati da se putem kolektivnog osiguranja, imajući u vidu opseg osigurane grupe klijenata, osigura da rizici, opseg i visina pokrića po iskazanim paketima računa, odgovaraju prosječnom korisniku iz ciljne tržišne skupine kojoj je paket namijenjen.* Uz to, banka bi trebala kao jedan od kriterija uzeti i stupanj zaštite koji društvo za osiguranje osigurava korisnicima usluge osiguranja, uz nastojanje da im osigura najbolje pokriće kako nalažu dobri europski običaji. U današnje vrijeme zaštita korisnika usluga osiguranja jedan je od prioritetnih zadataka ne samo regulatora već i svih sudionika tržišta osiguranja, uključujući i distributere, a posebno društva za osiguranje. Ona bi prije svih trebala osigurati adekvatan stupanj zaštite korisnicima usluga osiguranja. U tom smislu, banka bi prilikom odabira društva za osiguranje trebala voditi računa i o zaštiti interesa korisnika usluge osiguranja, u ovom slučaju klijenata banke. Pod tim se podrazumijeva, između ostalog, način na koji društvo za osiguranje upravlja prigovorima korisnika usluga, ima li posebnu funkciju odgovornu za upravljanje prigovorima, ima li odgovarajući međunarodni standard u vezi s upravljanjem prigovorima, je li broj prigovora na rad društva nerazmjeran tržišnom učešću društva na tržištu osiguranja, kakva je uopće reputacija društva u vezi sa zaštititom korisnika, kakvo je zadovoljstvo klijenata banke sa uslugama društva za osiguranje i sl. Adekvatna zaštita korisnika usluge prema najboljim tržišnim standardima zajedno s istim takvim predugovornim informiranjem osiguranika, može opravdati ugovore o kolektivnom osiguranju kao jedan *sui generis* vid distribucije osiguranja.

neki materijalni gubitak. U ovom stavu je potenciran interes svake osobe (naglasili autori) da se ne dogodi osigurani slučaj koji se *ex lege* veže uz materijalne gubitke koje bi uslijed toga pretrpjela. Ako je zakon upotrebio izraz SVAKA OSOBA, koji je *per se* dovoljno jasan i razumljiv, primjenom niti jedne poznate metode tumačenja ne može se doći do stajališta da osiguranje imovine može zaključiti SAMO ONA OSOBA koja ima interes da se ne dogodi osigurani slučaj. Dakle, zakonodavac želi što ekstenzivnije odrediti krug ugovaratelja osiguranja, a ne isključiti određene kategorije ugovaratelja osiguranja. Da je tomu tako, potvrđuje i činjenica da ZOO izričito dozvoljava zaključenje ugovora o osiguranju od strane osobe koje nije nositelj prava vlasništva na predmetu osiguranja i koje neće pretrpjeti nikakav materijalni gubitak nastankom osiguranog slučaja. Naravno, riječ je o odredbi čl. 904. ZOO-a (*Zaključenje ugovora u ime drugog bez ovlaštenja*) koja se, kao što je poznato, u praksi često koristi. Uz to, u praksi nisu rijetki slučajevi individualnih osiguranja u kojima je ugovaratelj osiguranja osoba koje nema interes osiguranja u smislu odredbe čl. 924. ZOO-a ukoliko se ona tumači restriktivno. Naprotiv, takvih je ugovora u praksi sve više i njihova pravna valjanost ne dovodi se u pitanje.

Osim toga, treba imati u vidu da se prav(n)a vrijednost *interesa* sastoji u tome što se njegovo postojanje zahtijeva i dokazuje (!) u trenutku nastanka osiguranog slučaja na strani osobe koja zahtijeva naknadu iz osiguranja, dok se u trenutku zaključenja ugovora pretpostavlja na strani osobe koja zaključuje ugovor. Svako drugačije tumačenje je *contra legem* i kao takvo nije prihvatljivo. Smatramo da je ZOO tu izričit u stavku 2. čl. 924. koji propisuje da pravo iz osiguranja mogu imati samo osobe koje su u trenutku nastanka štete imale interes da se osigurani slučaj ne dogodi. Upravo zbog pravne posljedice i svrhe osiguranja, mišljenja smo da je interes upravo i samo u onoj mjeri u kojoj određuje ulogu osiguranika (u konkretnom slučaju ulogu klijenta banke) bitan uvjet pravne valjanosti ugovora o osiguranju.

Naše je tumačenje da iz samog jezičnog značenja upotrijebljenih termina proizlazi da je zakonodavac odredbom čl. 924. ZOO-a obuhvatio dvije situacije. Prva, koja je u praksi uobičajena i tipična, je da ugovor o osiguranju zaključuje sam osiguranik i druga, koja se kod nas tek ustaljuje, da ugovor zaključuje ugovaratelj osiguranja. U slučaju kad je osiguranik suugovaratelj osiguravatelja sasvim je logično i u skladu s poslom osiguranja imovine inzistirati na tome da je riječ o osobi kojoj je u interesu da se ne dogodi osigurani slučaj. Ako je, pak, riječ o slučaju u kojemu su ugovoratelj osiguranja i osiguranik različite osobe, u obzir dolazi primjena drugog stavka u kojemu stoji kako pravo iz osiguranja mogu imati samo osobe koje su u trenutku nastanka štete imale interes da se osigurani slučaj ne dogodi. Iz tumačenja ovog stavka jasno proizlazi da

je namjera zakonodavca bila precizirati da je za praktični život načela obeštećenja važnije to postoji li interes u trenutku nastanka štete. Restriktivno tumačenje pojma interesa i inzistiranje na tome da postoji već u trenutku zaključenja ugovora o osiguranju vodilo bi problemima u praksi jer, kao što smo prethodno objasnili, sve veći broj prije svega individulanih ugovora o osiguranju zaključuju osobe koje nemaju interes u smislu odredbe čl. 924. st. 1. ZOO-a.

U skladu sa odredbom čl. 924. st. 2. ZOO je vrlo striktan. Iako ugovor može zaključiti svaka osoba koja ima interes da se ne dogodi osigurani slučaj, naknadu iz osiguranja imovine može ostvariti samo osoba koja je imala interes u trenutku nastanka štete. Dok se interes u trenutku zaključenja ugovora shvaća ekstenzivno, u trenutku nastanka štete vrlo je restriktivno određen. Banka, dakle, može zaključiti ugovor u svoje ime, ali za klijentov račun, no ne može bez njegove suglasnosti naplatiti naknadu iz osiguranja. Time je, s jedne strane, banci omogućeno investiranje u financijsku sigurnost svojih klijenata što doprinosi njenoj konkurentnosti na tržištu, dok je, s druge strane, onemogućeno da se izigrava svrha imovinskih osiguranja.

Zaključno, ugovor o kolektivnom osiguranju koji banka sklapa s osiguravateljem i kojima osigurava određene vrste imovinskih osiguranja svojim klijentima, sklapa se u skladu s odredbom čl. 904. ZOO-a, a interes banke kao ugovaratelja osiguranja, koji je nešto drugačiji od interesa klasičnog ugovaratelja osiguranja prilikom zaključenja individualnog ugovora, svakako i nesumnjivo postoji. Netočno je da banka kao ugovaratelj osiguranja nema interes da se ne dogodi osigurani slučaj kod trećih osoba, odnosno njenih klijenata. Iako takav interes nije direktan, zbog štetnih posljedica koje bi banka mogla pretrpjeti (npr. kašnjenje u plaćanju rata kredita ili ostalih naknada koje banka naplaćuje) uslijed materijalnih gubitaka koje trpi njezin klijent i trenutne ili trajne insolventnosti uslijed nastupanja osiguranog slučaja, može se argumentirano tvrditi da postoji posredni interes banke u vezi s ugovaranjem zaštite klijenata od financijskih gubitaka. Vrlo je jasno i to da banci nije u interesu ponuditi paket osiguranja osobama koje nisu njezini klijenti jer, ma koliki bili njihovi materijalni gubitci, oni se ne mogu odraziti na financijsku stabilnost banke i njezino vođenje poslovanja u skladu s čl. 4. ZOB-a uopće. Interes se ne može restriktivno tumačiti. Kao što smo prethodno pojasnili, takvo tumačenje nije u interesu ni industrije osiguranja, ni banaka, ni korisnika usluga. Odredbu čl. 924. ZOO-a treba tumačiti umjereno ekstenzivno i prepoznati postojanje interesa banke da bude ugovaratelj osiguranja ovakvih ugovora o kolektivnom osiguranju. Ovakvo tumačenje odrebe čl. 924. ZOO-a dozvoljava i odredba čl. 900. st. 2. ZOO-a jer je ovakvo tumačenje neupitno u osiguranikovu interesu, a samim time i dozvoljeno.

Ne samo to, interes banke za osiguranje treba tražiti i na drugoj strani, odnosno u onim elementima kolektivnih ugovora koji nisu nužno elementi osiguranja pri čemu se misli na elemente distribucije. Interes banke tu je očigledan, ne samo da podiže svijest o osiguranju i čini uslugu dostupnom širem krugu korisnika već stvara i pogodno tlo za daljnju distribuciju usluge osiguranja putem zastupanja u osiguranju.

Prema tome, nesumnjivo je da postojanje interesa banke za zaključenje ugovora o kolektivnom osiguranju s jedne strane i činjenica da se ovi ugovori zaključuju u skladu sa odredbom čl. 904. ZOO-a s druge strane, govori u prilog valjanosti ugovora o kolektivnom osiguranju kojima banka u ulozi ugovaratelja osiguranja osigurava uslugu imovinskog osiguranja svojim klijentima. Naravno, pod uvjetom da su sva odstupanja od odredbe čl. 924. i 904. ZOO-a uzrokovana interesom osiguranika jer bi se u suprotnom postavilo pitanje pravne valjanosti tih ugovora. Interes osiguranika bez sumnje znači olakšano i jeftinije pribavljanje osiguravajućeg pokrića koje mu je potrebno uz osiguran adekvatan stupanj zaštite njegovih interesa kod društva za osiguranje koje pruža uslugu osiguranja. Ukoliko ova tri stupa koja čine *interes osiguranika* nisu ostvarena, pitanje opravdanosti kolektivnog ugovaranja može se opravdano postaviti.

Krajnje pragmatično gledano, postoji interes da se bankama dozvoli ne samo da se bave zastupničkim poslovima u osiguranju već i da zaključuju kolektivne ugovore o osiguranju imovine klijenata. Budući da su usluge banaka u usporedbi s uslugama osiguranja značajno prodornije i zastupljenije među stanovništvom (svaki građanin posjeduje tekući račun, a mnogi i štedni račun), banke koje nude paket osiguranja doprinijet će da i oni građani, koji se, osim s obveznim osiguranjima, nisu susretali sa drugim proizvodima, steknu sliku o mehanizmu usluge osiguranja. Očekivano je da banke doprinesu opismenjavanju korisnika usluga osiguranja i buđenju svijesti o svim pogodnostima investiranja u osiguranje. Štoviše, financijska inkluzija kao cilj kojemu težimo u skoroj budućnosti zahtijeva sinkronizirano korištenje kapaciteta financijskog tržišta pri čemu su banke u povlaštenom položaju s obzirom na to da klasične bankarske usluge koriste svi građani. Jedno od načela koje je dominantno obilježje ugovornog prava osiguranja je princip pojačane primjene savjesnosti i poštenja kao direktna protuteža načelu autonomije volje. ZOO u početnim odredbama sadrži načelo savjesnosti i poštenja: *Stranke su dužne pridržavati načela savjesnosti i poštenja kako u osnivanju obvezujućih odnosa, tako i u ostvarivanju prava i obveza iz tih odnosa* (čl. 12).

Načelo savjesnosti i poštenja služi za moralizaciju prava, za jačanje njegove etičnosti i to tako što ograničava slobodu ugovaranja i postavlja

standard odnošenja prema drugoj strani koji svatko mora poštivati u pregovaranju, ugovaranju, ostvarivanju svojih prava i ispunjavanju svojih obveza."[43]

Za potrebe predmetne analize ističemo da se načelo savjesnosti i poštenja odnosi na međusobni tretman sudionika u obvezujućem odnosu, kako u njegovu osnivanju, tako i u ostvarivanju prava i izvršavanju obveza iz tog odnosa. Iz ovog načela proizlazi obveza da sudionik obvezujućeg odnosa uzme u obzir i interese druge strane, a prije svega opravdanu vjeru u to da će se on ponašati na lojalan, pouzdan, neproturječan i obziran način. Upravo iz načela savjesnosti i poštenja proizlazi obveza banke da uzme u obzir i interese svojih korisnika. Konkretno, banka se treba pobrinuti za zaštitu financijskih interesa svojih klijenata putem osiguranja. Ovakav interes utoliko više postoji ukoliko znamo da su klijenti neuki i još uvijek nedovoljno informirani o osiguranju kao sredstvu zaštite imovinskih interesa posebno kad je riječ o dobrovoljnom osiguranju imovine koje banka treba promicati iz najmanje dva razloga. Prvo, osiguranje kao djelatnost zaštite od financijskih rizika ima prirodni monopol s obzirom na to da ne postoji instrument zaštite koji pruža usporediv stupanj zaštite od rizika po usporedivim uvjetima.[44] Naime, brojna osiguranja imovine u koja bi svaki odgovoran građanin trebao investirati cjenovno su vrlo pristupačna. Bez obzira na to koliko je sustav obeštećenja u jednom pravnom sustavu utemeljen, za oštećenike koji nisu investirali u zaštitu putem osiguranja potpuno je obeštećenje samo teorijska mogućnost. Banka koja nudi

43 Karanikić Mirić, M. (2024), *Obligaciono pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 78.

44 Istinitost ove konstatacije najbolje se vidi na primjeru šteta od oluja i elementarnih nepogoda koje građani trpe. Dakle, u pogledu šteta izazvanih vremenskim nepogodama koje su evidentno brojne i velike, postoje dvije mogućnosti. Prva je da su građani zaštitili svoju imovinu od rizika sklapanjem ugovora o osiguranju. Oni mogu biti bezbrižni s obzirom na to da će njihove štete pokriti osiguranje. Procedura prijave i naplate štete relativno je jednostavna. To ne vrijedi za građane koji su propustili priliku pobrinuti se za svoja dobra putem osiguranja. Oni su u značajno nepovoljnijoj situaciji jer im šteta neće biti nadoknađena po ustaljenoj proceduri kakva postoji u osiguranju. Njihova je pozicija manje ili više neugodna ovisno o tome je li poznato tko je, recimo, vlasnik posjeda s kojega je drvo palo (je li ono u privatnom vlasništvu ili za to zemljište odgovara nadležno javno komunalno poduzeće) i jesu li pravovremeno osigurali dovoljno dokaza koji potvrđuju odgovornost vlasnika. Građanima koji bi naknadu štete trebali ostvariti od odgovorne osobe, a ne osiguravatelja, savjet je da obvezatno pozovu policiju koja će izaći na lice mjesta i napraviti zapisnik koji će olakšati i ubrzati proceduru naknade štete. Doduše, postoji mogućnost da im država pomogne na neki način (čak i tamo gdje to ne proizlazi kao obveza iz zakonskih propisa!), ali to nije primarni zadatak države. Štoviše, naše je mišljenje da bi država najviše pomogla svim zainteresiranim osobama uvođenjem police za zaštitu od elementarnih nepogoda kao obvezne. To su police kojima bi imovina građana bila zaštićena od katastrofalnih rizika poput potresa, poplava i oluja.

Kad je riječ o osobama koje su ozlijeđene uslijed elementarnih nepogoda, pravo da se obrate osiguravateljima imaju osobe koje poseduju policu životnog osiguranja ili osiguranja od posljedica nezgode. Ista je uobičajena kao dio programa pogodnosti kompanija koje su osigurale svoje zaposlene. U oba slučaja ozlijeđena se osoba treba obratiti svom osiguravatelju i priložiti medicinsku dokumentaciju kojom dokazuje ozljedu i njezin uzrok. Ako sebe i/ili svoje zdravlje niste zaštitili osiguranjem, prognoze nisu optimistične i kreću se od mogućnosti da ostanete bez naknade do mogućnosti da naknadu ostvarite od odgovorne osobe nakon procedure koja je neusporedivo manje ugodna od one kad ste investirali u osiguranje. Da zaključimo, naplata cjelokupne štete u slučaju da građanin ne posjeduje odgovarajuću policu osiguranja samo je teorijska mogućnost! Rizik koji građani preuzimaju u slučaju da nisu ugovorili osiguranje od elementarnih nepogoda je ogroman i iz godine u godinu može ih sve više i više koštati. Detaljnije: N. Petrović Tomić, Polisa osiguranja kao najbolji gromobran: Kako nadoknaditi štetu od elementarnih nepogoda? Danas, Lični Stav, 4.7.2024. Dostupno na: https://www.danas.rs/dijalog/licni-stavovi/polisa-osiguranja-steta-od-elementarnih-nepogoda-nevreme/

paket osiguranja uz svoje usluge pomaže klijentima da se u to uvjere. Drugo, na ovaj način banka nedvosmisleno potvrđuje da joj je interes korisnika na prvome mjestu.

Osnovni razlozi sklapanja kolektivnih osiguranja u praksi su disperzija rizika u odnosu na određenu grupu povezanu određenim zajedničkim nazivnikom i niska cijena pribavljanja što je bilo i ostalo vrlo važno na tržištu kao što je, recimo, naše na kojem postoji naglašeno nepostojanje svijesti o značaju usluge osiguranja, s jedne strane, a, s druge strane, vrlo ograničene financijske mogućnosti korisnika za kupovinu usluge osiguranja. Ta dva faktora u kombinaciji značajno ograničavaju penetraciju usluge osiguranja među prosječnim korisnicima usluge osiguranja desetljećima unazad. S druge strane, regulatorni okvir mora voditi računa o načinu ispunjenja predugovornih i ugovornih obveza prema korisnicima usluga kao krajnjim profiterima osiguravajuće zaštite.

Zaključimo, banke mogu svojim proizvodima ili paketima proizvoda doprinijeti opismenjavanju korisnika financijskih usluga i financijskoj inkluziji, ali se takva praksa mora kretati u granicama njihove pravne sposobnosti. Banke se, naime, ne mogu baviti poslovima osiguranja jer je regulatorni okvir za to ovlastio društva za osiguranje koja su ekskluzivni i licencirani pružatelji usluga osiguranja. Banka, s druge strane, može biti distributer usluge osiguranja u skladu sa odredbom čl. 98. ZO, uz prethodnu suglasnost NBS-a.

Collective Insurance Agreements by Banks – A Distribution Channel and a Factor in Financial Literacy for Insurance Users

***Summary**: The authors address a specific form of bancassurance, which has gained traction in the Serbian market in recent years. It involves collective insurance agreements made by banks as part of the benefits program for their clients. According to the authors, this is a typical win-win situation for all parties involved. Given the undeniable role of distribution, collective insurance agreements made by banks have greater potential for insurance service penetration compared to traditional bank intermediary roles in insurance. If the regulatory framework is supportive, it is expected that collective insurance agreements by banks will contribute to the growth of the insurance market and the gradual transition away from the bank-centric financial market, which has persisted in Serbia for too long. The authors emphasize that collective insurance agreements are also an important factor in raising awareness among insurance service users and, in general, a catalyst for financial inclusion.*

Keywords: *collective insurance, distribution, insurance penetration, raising awareness of insurance users.*

Navedeni izvori i korištena literatura

Abravanel-Jolly, Sabine, Droit des assurances, Paris, Ellipses, 2017.

Armbrüster, Christian, „Die jüngere Entwicklung des europäischen Privatversicherungsrecht bis Mitte 2017“, Europäsche Zeitschrift für Wirtschaftsrecht, 18/2017, 710-711.

Bigot, Jean, "Le contrat d'assurance de droit privé", u: *Traité de droit des assurance, Le contrat d'assurance,* Jean Bigot (ed.), Tome 3, 2 édition, L. G. D. J., Paris, 2014.

Diacon, Stephen, Ennew, Christine, „Consumer Perception of Financial Risk“, The Geneva Papers on Risk and Insurance, 26 (3), 2001, str. 389-409.

Enge, Hans Christoph, Schwampe, Dieter, *Transportversicherung*, Rechts und Praxis, 4. Auflage, Springer Gabler, Wiesbaden, 2012.

Illeskas Ortiz, Rafael, „Principios Fundamenstales del Contrato de Seguro“, u: *Derecho de Seguros y Reaseguros*, Liber Amicorum en homenaje al profesor Arturo Díaz Bravo, Carlos Ignacio Jaramillo J. (ed.), Grupo editorial, Ibañez, Bogotá, 2015, 7-20.

Grujić, Nenad, "Pravne dileme u vezi sa načinima zaključenja ugovora o osiguranju na daljinu – putem mobilne aplkacije i internet prezentacije", Tokovi osiguranja, 1/2024, 105-118.

Karanikić Mirić, Marija, *Obligaciono pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 2024.

Malinowska, Katarzyna, „Insurance transparency and protection regime under the Insurance Distribution Directive“, Insurance Review, 4/2016, 89-101.

Marzai (Abliz), Elysee, „Bancassurance between MiFID II and IDD", Theoretical and Applied Economics, No. 0, 2019, pristupljeno: 24.2.2025, dostupno na: https://ideas.repec.org/a/agr/journl/vxxviy2019ispecialp19-26.html.

Mayaux, Luc, "Les assurances collectives", u *Les assurances de personnes*, Tome 4, Jean Bigot, Philippe Baillot, Jérôme Kullmann, Luc Mayaux (ed.), L. G. D. J, Pariz, 2019.

Pak, Jak, "Interes kao osnovni uslov za punovažnost ugovora o osiguranju", *Osiguranje, naknada štete i parnični postupak*, u: Zdravko Petrović, Nataša Mrvić Petrović (ured.), Beograd, 2014.

Pas, Wojciech, „Ensuring the Customer's Best Interest in the Polish Insurance Market", U: Insurance Distribustion Directive, AIDA Europe Research Series on Insurance Law and Regulation, P. Marano, K. Noussia, Springer, 2021.

Petrović Tomić, Nataša, Pravo osiguranja, Sistem, Knjiga I, Beograd, Službeni glasnik, 2019.

Petrović Tomić, Nataša, „Načelo postupanja distributera osiguranja u najboljem interesu potrošača usluga osiguranja – fiducijarna dužnost distributera", Pravo i privreda, 7-9, 501-524. 2019.

Petrović Tomić, Nataša, „O potrebi unapređenja srpskog regulatornog okvira osiguranja usvajanjem Zakona o ugovoru o osiguranju", *Tokovi osiguranja,* 2/2018, str. 7–18

Petrović Tomić, Nataša, "Ugovor o osiguranju sposobnosti vraćanja kredita", *Anali*, 2/2017, 102-104.

Petrović Tomić, Nataša, „O ograničenoj i usmerenoj slobodi ugovaranja u ugovornom pravu osiguranja: fenomen „pokoravanja" ugovora o osiguranju", Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, 1/2020, 100-125.

Provost, Magalie, La notion d'intérêt d'assurance, L. G. D. J., Pariz, 2009.

Šulejić, Predrag, «Ugovor o kolektivnom osiguranju u Prednacrtu građanskog zakonika Srbije», Palić, 2013, 251-265.

Šulejić, Predrag, „Član 900. Odstupanje od odredaba ove glave", u: Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Perović, Slobodan (ur.), Savremena administracija, Beograd, 1995.

Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, 98/2006. i 115/2021.

Wandt, Manfred, *Versicherungsrecht*, 5. Auflage, Heymanns, Koln, 2009.

Zakon o bankama. Sl. Glasnik RS, 107/2005. i 91/2010.

Zakon o bezbednosti i zdravlju na radu. Sl.glasnik RS, 35/2023.

Zakon o obligacionim odnosima. Sl. list SFRJ, 29/78., 39/85., 45/89. - odluka USJ i 57/89., Sl. list SRJ, 31/93., Sl. list SCG, 1/2003. - Ustavna povelja i Sl. glasnik RS, 18/2020.